

«И НАШИТЕ ДВА ЖИВОТА ДРУЖНО ДИШАТ». ЧОВЕК И ПРИРОДА В БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА И ЖИВОПИС

Цвета - литературни и живописни

**Апарина Светлана, Кобзева Дария. Санкт Петербургския
държавен университет
Ръководител - Мосинец Анастасия Геннадьевна**

Днес дестинацията на нашия маршрут е град Казанлък, разположен в южните склонове на билото на Стара планина. Ще разкрием историческите, природните и литературно-културните компоненти на този район и ще посетим литературно-художествения музей “Чудомир” и музея на Розата.

Историята на града започва в далечните времена на траките, когато през V век тук се ражда град Севтополис, който се превръща в столицата на богатата тракийска цивилизация. Археологическите разкопки също свидетелстват за походите на Александър Македонски и Филип Македонски срещу тази територия, както и за престоja на гръцките, келтските и персийските завоеватели. Съвременният Казанлък възниква в края на XIV век, претърпява възходи и падения в развитието на производството на розово масло по време на турското владичество, става център на ожесточени военни действия през руско-турската война, но въпреки това той е бил и остава царството на рози и символът на България.

Интересен е произходът на името на град Казанлък: идвал от турското „Акче Къзанлар“, което означава „бели момичета“. Съвременният правопис на името е свързан с руските военни, които са писали името на града чрез "а" в топографски карти.

В рамките на днешния разговор предлагаме да поговорим за Чудомир, българския хумористичен писател, художник и краевед, човек, който може да се смее през сълзи и който е запечатал на своите страници и акварелни листове поредица от портрети на обикновени български хора.

Той е роден през 1890 г. в доста заможна семейство. Като не оправдава надеждите на баща си за военно бъдеще, Чудомир избира пътя на блестящ художник и завършва Художествената академия в София. Той обяснява постъпката си така:

«Във Военното училище приемаха само синове на богатите и въпреки че в село имахме голям двор, не ме признаха за дворянин и отказаха да ме приемат. За свещеник също не ме харесаха, въпреки че ядох блажно през пости и вече нарушавах някои от десетте божии заповеди. Тогава той реши да ме направи бакалин, но като се увери, че съм раздавал стоки повече на вересия и везните се наклонявали все в полза на клиента, отчаял се съвсем. Тогава реших да постъпя в Рисувалното училище...»

Връщайки се от доброволна служба по време на Първата световна война, той се премества в град Казанлък, където остава до края на живота си. Чудомир навлиза уверено в литературната сфера в началото на 30-те години и след 10 години и се издига до нивото на майстор на българския хумор. По творческия му път нямало резки възходи и падения – работата му е цялостна и завършена. Веднъж, с присъщия му хумор, Чудомир признава, че е станал писател неволно, отстъпвайки мястото на жена си, поради закона, който позволява само един от съпрузите да преподава. Той напуска гимназията и става писател, въпреки че според него преди всичко е бил художник.

Героите на неговите творби и картини са обикновени хора, чийто живот и психология Чудомир изучава добре, задълбочава се в техните желания и стремежи, неуспехи и падения, оголва душата им и смущава сърцето им. Хуморът му е популярен, героите са малки и големи служители, офицери, учители и свещеници, които се опитват да застанат срещу света, отричайки и подигравайки се, или не могат да издържат на натиска, попадайки в комични ситуации, които предизвикват съжаление и смях. Въпреки това, че темите на неговите творби включват сатира, политика, човешки пороци и слабости, героите му усещат дълбока връзка с природата. Например, в разказа «Юряя!» противопоставянето на политическата сатира и описанието на природата служи като вид литературно средство:

«Запомни и забележи: цвърти ли ти лулата, мокри ли ти се солта в захлуна, стискат ли ти много цървулите, ханят ли люто мухите, играят ли гаргите, бухат ли нощем бухалите в ниските места, лягат ли си вечер кокошките по-рано от други път, пеят ли лъжовни петли, къпят ли се врабците, сърбят ли те ушите и почне ли да ти се дреме, ей тъй, без нищо, да знаеш, че времето ще се развали <...>

Такъв беше дядо Рачо Чобанът. Тъй си живееше като горско пиле из усойните и по чукарите на Самодивец и мъдри думи думаше, ама от политика, от закони, от избори не отбираше нищичко».

В разказа „Природата, Енчоо“ един от героите характеризира природата по следния начин:

«Чудно нещо е природата, Енчооо, дълбоко, широко нещо, и няма мярка за него» или *«Няма вредна птичка, няма вредно животно, сине, и няма по-презряно съществуване на земята от човека!»*

Малко преди смъртта си той пише:

«Помъчих ли се да отразя епохата? Донесох ли полза на народа си? След тая ужасна борба на живот и смърт между двата противоположни свята къде сме ние? На чия сме страна? Кому помагаме чрез изкуството си?»

Неспособен да устои в борбата срещу рак, писателят почива през 1967 г. През 1968 г. къщата му е превърната в музей, където сега ще отидем, за да се докоснем до удивителния талант и паметта на художника и писателя Чудомир.

Къщата-музей на Чудомир съдържа много оригинални ръкописи, писма, книги, лични вещи и рисунки, заобиколени от обстановката от 1924–1967. Това е единственият литературно-художествен музей в България с такава уникална художествена и документална експозиция. Важно е да споменем, че самият Чудомир е бил близо до музейната дейност. Сътрудничи на издателство „Искра“, което принадлежи към краеведския музей, където Чудомир работи на доброволни начала в продължение на 14 години. По време на своята краеведска дейност Чудомир пише много статии за Казанлък и неговото минало, за художниците и художествената галерия в Казанлък, паметниците на културата и музея Искра. Последният сега е Исторически музей Искра, който включва Етнографския музей Кулата и Музея на Розата.

Образът на розата навсякъде по света е свързан преди всичко с България, дори за хората, които никога не са били тук. Чудомир, художник, писател и етнограф, прекарал по-голямата част от живота си в Казанлък, също не може да остане безразличен към розата. В есето си "Маслодайната роза" той засяга историята на появата на розите в България, развитието на розопроизводството, традициите на бране на рози и бъдещите перспективи на икономиката. Но за пълно разбиране на културата на розите в България, определено трябва да посетите музея на розите, единствен по рода си. Сега музеят се намира в парка на Розариум и е невероятна платформа за всеки,

който иска да усети аромата, да се докосне до нежността и да се наслади на красотата и благородството на розите.

Розата винаги е била муза за личности с различна творческа ориентация: те са създавали романи и стихове за нея, извайвали я, бродирали и рисували. Бихме искали да ви запознаем с някои от произведенията на българските художници, които са родени или са живеели в Казанлък, чието вдъхновение в определен период от време е била розата.

На първото място заслужава да бъде споменат *Петко Клисуров* - любимият учител на Чудомир. Картината му "Рози" олицетворява триумфа на красотата - нежните и ярките, студените и топлите нюанси, умело разположените акценти, натуралността и естествеността възхищават и се отпечатват в паметта за дълго време.

Творбите на *Владимир Димитров-Майстор* привличат с диаметрално противоположното. Те хипнотизират, изумяват със своята яркост и нереалност. Благодарение на финото му усещане за природата, неговите портрети на момичета в цветя ви карат да се замислите за връзката между природата и човека.

Картините на *Антон Митов* и *Васил Горанов* дават представа за процеса на събиране на рози, потопяват ви в атмосферата на единство с природата, предават националния колорит и свързват образа на момичето с розата.

Разговорът за розата може да бъде дълъг и вълнуващ, нейният образ прониква в песни, приказки, традиции и легенди. Ще завършим днешната беседа с една от тях, романтична и красива, като това цвете:

В Персия живял богат шах, чиято съпруга починала. Той имал единствена и любима дъщеря. Тя обичала да отглежда рози и създала цяла градина с цветя от цял свят.

След една голяма победа шахът взел много пленници. За да увековечи победата, той решил да изгради джамия толкова високо, че човек може да види розовата градина в цялото ѝ величие оттам. Наградата била щедра – три желания, ако майсторът се справи със задачата за три дни. Само един българин, доведен като пленник, се съгласил да опита силите си.

Строителството било много трудно, само миризмата на рози и пеенето на загадъчно момиче му давало сили да продължи. Това била песента на шаховата дъщеря. Работата била завършена навреме, шахът бил доволен и очаквал три желания от затворника. Като първото – той освободил всички пленени сънародници на българина; като второто – той раздал толкова пари,

колкото били похарчени за изграждането на джамията. Но шахът не можал да си сдържи думата и да изпълни третото желание – да даде единствената си дъщеря за съпруга на затворника! Българинът бил хвърлен в тъмница.

Една вечер, тайно влюбена в пленника, дъщерята на шаха си проправила път в подземието и избягнала с любовника си. Пътят до южната родина на младия мъж бил дълъг и извън силите на крехкото здраве на момичето. Напразно младежът я умолявал, носел я на ръце и я целувал. Смъртта я взела. Като спомен за любовта му останала само роза, която поникнала от горещите му сълзи. Младият мъж я засадил в родната си земя и скоро по тези места се разпростряла розова градина.

Тази долина е наречена Долината на розите и там цъфти роза, която прогонва скръбта с нежността на аромата си и радва влюбените с красотата си.